

ЖАСТАРҒА МЕМЛЕКЕТ ТАРАПЫНАН ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ ЕРЕКШЕЛІГІ МЕН ТӘРТІБІ

Ұлықпан Жансая Талғатқызы

jan99_47@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
Заң факультетінің 4-курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі - Н.Д. Мырзатаев

Жастар - бұл біздің қоғамның маңызды бөлігі болып табылатын, мобильділік, зияткерлік белсенділік пен денсаулық деңгейі бар, оны халықтың басқа топтарынан тиімді ажырататын адамдар тобы. Жастар оның ажырамас бөлігі бола отырып, қоғамның болашағын тікелей анықтайды. Сонымен қатар, қазіргі қоғамда жастар салауатты қоғамды қалыптастыруға қысым көрсететін әлеуметтік – экономикалық проблемалардың үлкен санына ұшырағанын атап өтуге болады. Жастар мәселесі барлық уақытта қоғамды толғандырды. Жастар мәселесі – болашақ үшін басты мәселердің бірі. Мемлекеттік жастар саясаты рухани-мәдени құндылықтарға, еңбексүйгіштікке, жауапкершілікке, ұрпақтар сабақтастығына, отбасылық тәрбиенің басымдығына негізделген.

Жастар саясатының мақсаты – жастардың рухани, мәдени, білім алып, кәсіби толыққанды дамуы, шешімдер қабылдау процесіне қатысуы, ойдағыдай әлеуметтенуі және олардың әлеуетін елді одан әрі дамытуға бағыттау үшін жағдайлар жасау екені көрсетілген.

Жастар бетпе-бет келе жатқан мәселелер жастардың әлеуметтік құрылымдағы жағдайымен байланысты, ең алдымен көшумен және тұрақсыздықпен сипатталады. Қазіргі уақытта болып жатқан әлеуметтік процестер тек осы проблемаларды ушықтырады. Бүгінде Қазақстан жастарын толғандырған 4 мәселе бар. Алдыңғы кезекте сапалы білім алу, екіншіден, жұмысқа орналасу мәселесі, үшіншіден, баспанамен қамтылу және де төртінші мәселе – отбасылық институт.

Жастардың дәстүрлі құндылықтары – білім мен мансап білім беру жүйесінің еңбек нарығына айқын бейімделуді, анықталған қажеттіліктер мен технологиялық жаңалықтарды ескере отырып, білім беру мен кәсіптік даярлау жүйесінің экономикалық, әлеуметтік және кәсіпкерлік болмысқа сәйкестігін қамтамасыз етуді назарға ала отырып, қайта қаралуға тиіс. Жастар арасында ғылымның мәртебесін арттыру және оларды инновациялық жобаларды әзірлеуге тарту жастар саясатының негізгі бағыттарының біріне айналуы қажет.

Қазіргі уақытта жастардың басты «әлеуметтік сатылары» сапалы білім болып табылады. Жалпы, білім-деңгейі бойынша 718 мың жастар жоғары білімге ие (15,9%), 306 мың жастың аяқталмаған жоғары білімі бар (6,8%), 728 мың жастардың білімі - арнайы орта (16,2%).

Елімізде «Жасыл ел», «Дипломмен ауылға», «Жастар практикасы» және тағы басқа ірі жобалар іске асырылуда.

Жастар жұмыссыздығының деңгейі 2001 жылмен салыстырғанда 4 есеге азайып, ТМД елдері мен Еуропаның дәл сондай көрсеткіштерінен төмендеген. 2001 жылы жастар жұмыссыздығының деңгейі 4,6%-ды құрады.

Жастардың жоғары белсенділігі соңғы сайлау компанияларында тіркелді.

Соңғы 11 жыл ішінде жастар ұйымдарының саны 7 есеге артты (2000 жылы - 150 жастар ұйымдары, 2011 жылы - 1043), ал жастар саясатын қаржыландыру 7 жыл ішінде 10 есеге өскен.

Сонымен қатар, қазіргі уақытта қазақстандық жастардың әлеуметтік көңіл күйлерін зерттеу бірқатар проблемаларды анықтауға мүмкіндік берді.

Әлемдік экономикалық дағдарыс, діни экстремизмнің таралуы жастардың өзекті шақырулар мен қоғамның әлеуметтік-экономикалық, қоғамдық-саяси өміріндегі өзгерістерге жеткілікті түрде дайын емес екендігін көрсетті.

Жастардың білім саласындағы проблемалары едәуір шешілген, тек 4,4% мүлде шешілмегендігін көрсеткен. Медициналық қызмет көрсету бойынша проблемалар 25,3% жастарда шешілсе, 6% сұрауға қатысқандар шешілмегендігін көрсетеді.

Қазіргі жастар, Қазақстанның немесе кез келген басқа елдің жастары болсын, соңғы жылдары өзіне берілген проблемалары қоғамдық проблемалармен ұштасып, жастардың проблемалары осы бірігуде артқы жоспарға айналып отыр. Үлкен трибунасы бар үлкендер жастар біздің болашақ өміріміздің іргетасы, бүкіл адамзаттың болашағы және т.б. өкінішті, бұл саяси және қаржылық шайқастардың қыр-сырын құятын және тиісті жағдайда ұстайтын ешкім жоқ екенін айтады. Яғни, мемлекет көмек қызметін еліктеп, жастарға айтарлықтай қолдау көрсетпейді.

Әрбір проблеманы қарастыра отырып, олардың ішіндегі ең маңыздысын бөліп, сипаттауға болады.

Менің ойымша, ең бірінші және негізгі мәселе қазіргі қазақстандық жастарды жұмысқа орналастыру мәселесі болып табылады.

Жастардың еңбек нарығы Қазақстан экономикасының өзіндік заңдылықтарына бағынатын және өзінің ерекше белгілері мен ерекшеліктері бар ерекше сегменті болып табылады. Еңбек нарығындағы жастар өндірістік еңбек өтілінің және жұмыс тәжірибесінің болмауымен сипатталатын, соның салдарынан кәсібиліктің төмен мәртебесімен сипатталатын тұрақсыз қондырғыны білдіреді.

Еңбек нарығының аса қанығуына байланысты жастар халықтың неғұрлым бәсекеге қабілетті санаттарына жол бере отырып, тәуекел тобында тұр, бірақ сонымен бірге жастар әлеуметтік осал топтарға (әйелдер, мүгедектер) қарағанда жұмыс күшінің неғұрлым перспективалы санаты болып саналады.

Негізінен жастар қызмет көрсету және кәсіпкерлік саласында ұсынылған; бюджет саласында, өндірісте білікті жас кадрлардың жетіспеуі байқалады. Бұл кадрлық қамтамасыз ету мәселелерін күрделендіріп, мемлекеттің бірқатар реформаларды жүргізуі мүмкін емес және белгілі бір салалардағы дағдарысқа әкелуі мүмкін. Жастардың "көлеңкелі" экономика саласына кетуі жалғасуда, бұл елдің еңбек әлеуетінің құлдырауына әкелуі мүмкін. Мемлекет үшін бұл елдің дамуына тиімді қатысуға қабілетті білікті жұмыс күшінің көп бөлігін жоғалтуды білдіреді.

Нарықтық қатынастар жағдайында жастарды жұмыспен қамту мәселесі жаңа сипатқа ие болады. Бір жағынан, жұмысқа орналастыру мәселелері жастар үшін өте маңызды, екінші жағынан - кәсіптік салада өз қажеттіліктерін жүзеге асыру әркім үшін де мүмкін емес.

Сондай-ақ, білім алу ниеті еңбек қызметінің басталуын жетілген жасқа жылжытатынын, ал тәжірибе мен білімнің болмауы жоғары ақы төленетін лауазымдарды алуға кедергі келтіретінін атап өтуге болады. Жастардың жалақысы орташа жалақыдан әлдеқайда төмен, өте аз және студенттік стипендия. Білім алып, бір уақытта жұмыс істейтін жастар өз мамандығын таңдауда тез көңіл бөле бастайды, " Мен мамандықты дұрыс таңдадым ба? Осы қызмет түрімен айналыса отырып, өзімнің барлық қажеттіліктерімді қанағаттандыра аламын ба?". Мысал үшін, медициналық университеттердің студенттерін қабылдауға болады, олар өздерінің қызу оқу кестесінде жұмыс істей бастайды және ұзақ, ауыр оқудан кейін олардың жалақысы жоғары(45 мың теңге) болмайды деп түсінеді. Сондай-ақ жоғары оқу орындарын бітіргеннен кейін де жұмысқа орналасу қиын, өйткені қазіргі қоғамда Еңбек нарығының аса қанығуы, яғни жұмыс күшінің бар-жоғына жұмыс орындарының болмауы сияқты құбылыс байқалады. ЖОО-да оқыту болашақта жұмыссыздықтың кепілі болып саналмайды. Әлеуметтанушылар ЖОО-ға түсу жиі жұмыссыздықтан "кейінге қалдырылады" деп есептейді, тәжірибе мен жұмыс өтілі жастар өкінішке орай бере алмайтын жұмысқа орналастырудың негізгі өлшемдері болып табылады, осылайша халық арасында мәжбүрлі жұмыссыздық пайда болады.

Нарықтық экономика жағдайында жастар жұмыспен қамту саласында айтарлықтай кемсітушілікке ұшырауда. Жастар жұмысқа орналасу (бірінші жұмыс орнын алу), жеткілікті

табысы мен беделділік деңгейі бар жұмыс табу қиынға соғады, оларды бірінші кезекте жұмыстан босатады.:

- жастар басқа жас топтарына қарағанда жұмысқа мұқтаж емес;
- жастар белгілі бір уақыт асырауында болуы мүмкін, бұл басқа жас топтары үшін қолайсыз;
- өз табиғаты бойынша жастар белсенді және ұтқыр, сондықтан «өзін-өзі жұмыспен қамтуға қабілетті»;
- жастардың наразылығы тым көп, сондықтан оның жұмыспен қамтылмауы ерікті сипатқа ие;

Осыған байланысты қазіргі жастар тек жұмысқа орналасумен ғана емес, сонымен қатар өзін тұрғын үймен қамтамасыз етумен, отбасы құрумен де пайда болады. Қазіргі уақытта жастар отбасын құруға ерекше қызығушылық танытпайды. Мен әр түрлі жас тобындағы студенттер арасында өткізген сауалнамада "сіз отбасын құрғыңыз келеді және оны қамтамасыз ете аласыз ба?" 80% теріс жауап берді. Осылайша, бұл қазіргі жастардың өз болашағына сенімсіз екендігін және психологиялық тұрғыдан оған дайын еместігін дәлелдейді.

Бұл мәселедегі жағдайды мемлекеттің барлық экономикалық, әлеуметтік және құқықтық саясатын түбегейлі өзгертпей-ақ өзгерту мүмкін емес. Әзірше ол адал еңбекке, жеке тұлғаның дамуына ықпал ететін маңызды әлеуметтік құндылық ретінде еңбекке теріс көзқарасты қалыптастыратын басты қоректік топырақ болып табылады. Осыған байланысты мынадай факт белгіленді: мемлекеттік жастар саясатында негізгі басымдықтар арасында еңбек мәселелеріне байланысты бағыт жоқ.

Егер әлеуметтік тұрақтылық кезеңінде осы проблемалардың барлығын түсінуге болатын болса, онда дағдарыс кезеңінде олар айтарлықтай күрделене түседі. Экономикалық құлдырау жағдайында жастар ортасында жұмыссыздар саны күрт өсуде және жастар экономикалық дербестік жағдайына қол жеткізу қиынға соғады.

Жастар қоғамдық қатынастарда, материалдық және рухани игіліктерді өндіруде маңызды орын алады. Алайда оның қоғамдағы жағдайы және оның жасампаздық қызметке қатысу дәрежесі қоғам мен мемлекеттің іс-қимылына тікелей байланысты. Сондықтан мемлекет пен қоғам тарапынан тиісті көзқарастар принципін құру, жастар жұмысының жаңа жүйесін құру қажет.

Бүгінгі қоғам мен мемлекеттің міндеті-жастардың белсенділігін қоғамдық мүдделерге және мемлекеттік даму мүдделеріне бағыттайтын жастар қоғамдық бірлестіктеріне жан-жақты қолдау көрсету.

Жастарды жұмыспен қамту мәселесін білім жүйесін еңбек нарығының талаптарына сәйкестендіру үшін шешудің негізгі әдісі деп санайды. Білім беру жүйесінде жастардың еңбек нарығына кезең-кезеңімен енуімен әр кәсіби байланыстың бәсекелік негізін құру қажет.

«7-8 сыныптан бастап үштілділікті емес, бағдарламалауды енгізу керек. Ресейдің үлгісімен өнеркәсіптік тапсырыс бойынша техникалық және кәсіптік білім беру жүйесін дамыту үшін үлкен жұмыс қажет. Университеттерде стартаптарды венчурлық қаржыландыру жүйесін дамыту қажет, ал білім беру жүйесінің барлық тік бөлігі студенттердің өздері білімге құйған инвестицияларына қайтарым қағидаттарына негізделуі керек»

"Жастар" ҒЗО сарапшылары мәселені шешудің бірнеше жолын көреді, олардың ішінде: жастарды еңбек құндылықтарын қалыптастыруға және танымал етуге кеңінен тарту, жұмысшы кәсіптерін танымал етуге бағытталған ақпараттық жұмыстарды жүргізу. Сарапшылар жастардың кәсіпкерлік дағдыларын қалыптастыру, ЖОО бағдарламасы шеңберінде кәсіптік практиканы ұйымдастыру, кәсіптік білім беру сапасын арттыру, үздіксіз білім беру принциптеріне сүйене отырып, кадрларды даярлау мен қайта даярлауға балама тәсілдерді қолдану жағдайды жақсартып алады деп есептейді.

Сондай – ақ, жастардың жұмыспен қамтылуы-Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі жаңа бағдарламаның басымдығы екенін атап өткен жөн. Оның шеңберінде жастарды бірінші жұмыс орнына жұмысқа орналастыру мәселесін шешу үшін жастар тәжірибесі сақталып отыр, ол мемлекеттің шағын еңбекақысы үшін

тәжірибесі мен жұмыс өтілін жинақтауға мүмкіндік береді, бұл одан әрі жұмысқа орналасуға көмектесе алады. Өз кезегінде, жұмыс беруші компаниялар жалақы түрінде шығын келтірмейді, бірақ сонымен қатар өзіне лайықты кандидатты тандай алады.

Бұған қол жеткізе отырып, жастардың әл-ауқатын ғана емес, тұтастай алғанда бүкіл мемлекеттің әл-ауқатын жақсартуға болады.

Жастарды баспанамен қамту бойынша биыл мынадай шаралар қабылданады. Елбасының тапсырмасы бойынша, биылғы жылдан бастап Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент қалаларында 1 000 арендалық баспана салынып, жұмыс жасайтын жастарға жалға беріледі. Бұл жобаның негізгі шарттары баспана алуға үміткер жастар санатына жатқызылуы тиіс. Жастар саясаты бойынша қабылданған заңда жас мөлшері 29 жасқа дейін деп бекітілген. Екінші талап, міндетті түрде жұмыс істеуі қажет. Негізі өз саласының маманы деп алған дипломы бойынша өз саласында кем дегенде 3 жыл қызмет атқарған адам болуы тиіс. Ал бұл жобада кез келген салада тұрақты жұмыс істейтін, салық төлейтін жастар бағдарлама қатысушысы атануға мүмкіндік бар. Жастардың үш жыл үшін де арендалық негізде тұруына арналған. Бұл аралықта жастар мемлекеттік бағдарламамен үй алу үшін қаражат жинай алады.

Өз тұрғын үйінің бар-жоғы жас отбасылардың ең көкейкесті мәселелерінің бірі болып табылады. Жеке меншік тұрғын үй – мықты отбасы, жемісті еңбек жолы, жанға жайлы қолайлылық және адамның өзіндік дамуының негізі. Мемлекет ұлттық экономиканың даму деңгейіне және мүмкіндіктеріне сүйене отырып, жастарға тұрғын үй алуға көмек көрсетеді.

Осыны ескере отырып:

1) жас отбасыларға жеңілдікпен кредит беруге бағытталған шараларды нақтылау мақсатында тұрғын үй заңнамасын жетілдіру мәселесін пысықтау;

2) қалыптасып отырған демографиялық үрдістерге байланысты жасты ұлғайту жағына қарай тұрғын үй бағдарламаларына қатысуға үміткер жас отбасылар үшін шектеулерді қайта қарау мүмкіндігін зерделеу;

3) мемлекеттік-жеке меншік әріптестік шеңберінде студенттік жатақханалар салу бағдарламаларын кеңейту қажет.

Қазақстанда отбасы әрқашан әлеуметтің аса маңызды құраушы элементі ретінде қарастырылып келеді. Ол қоғам болмысының, мемлекеттің негізі, адалдық, адамгершілік және рухани үйлесім жүйесіндегі маңызды буын болып табылады.

Қарттар мен балалар ерекше қамқорлыққа бөленуге тиіс, бұл Қазақстан халқында бұрыннан бар қасиет. Өзі және өз жақындары үшін әлеуметтік жауапкершілік сезімін қалыптастыру отбасындағы тәрбиеден бастау ала отырып, жастар саясаты мәселелерінде негіз болуы қажет. Өмірдің құндылығы, қауіпсіздігі және оны жалғастыру отбасымен тікелей байланысты.

Елін сүйген Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев 2019 - жылды Жастар жылы деп жариялауы болашақты жасаушы жастарды бір сілкіндірді. Жастар жылына әрбір жастың атсалысуы, қоғам болып жұмылуы – Жастар жылының бастау алардағы басты мақсаты. Бәсекеге қабілетті ұлтты қалыптастыратын, заман талабына жауап бере алатын әр саладағы жастар – олар ел үздіктері, озық технологияларды өз қолымен жасаушылар, Қазақстан интеллигенциясының құрамын көбейтушілер, сегіз қырлы бір сырлы, Елбасы көрсеткен жолмен елді әлемге танытушылар, талғамы биік, талабы мен арманы асқақ азаматтар, ақылына көркі сай асылдар. Жастар жылының салтанатты ашылуы өтті. Мінберден сөз сөйлеген әрбір жас өз саласының майталманы.

Қазақстанның жастары – елдің басты байлығы. Еліміздің болашағы да жастар, сондықтан оларға үлкен үміт артылып отыр. Тәуелсіздік жыл-дарында көп жетістікке қол жет-кіз-дік. Мемлекетіміздің нығая түсуіне бұрынғыдан да мол үлес қосу үшін жастар енді бұрынғыдан да белсенді болуы керек.

Елбасы өзінің «Тәуелсіздік дәуірі» атты кітабында: «Менің ойымша, біздің жастар елеспен өмір сүрмеуге тиіс. 2012 жылдың шілдесіндегі «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай 20 қадам» атты мақалада Қазақстаннан тыс жерде жұмақ жоқ екенін, еш жерде, әлемнің ешбір елінде бәріне бірден ие болу мүмкін

еместігін, туған Қазақстанда еңбек етіп, өз әлеуеттерін жүзеге асырулары қажет екенін атап көрсеттім. Мен жас ұрпақ үшін тиімді әлеуметтік лифтілер құру және өз бетінше өмір сүруге, ынталы еңбекке дағдылану жүйесін қалыптастыру қажеттілігіне ерекше тоқталдым», - деп жазады [1].

Жас ұрпақпен тығыз жұмыс жасау - Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасы қызметінің маңызды бағыттарының бірі. 2015 жылдан бастап Елбасы кітапханасында екі күндік оқыту семинар-тренингтер жобасы жүргізіліп келеді. Бұл оқу курсына бүгінге дейін Қазақстанның түкпір-түкпірінен жеті мыңнан астам тыңдаушы қатысқан. Олардың қатарында – Қазақстанның барлық өңірлерінен келіп қатысқан мектеп мұғалімдері мен жоғарғы сынып оқушылары, студенттер, сондай-ақ Бас прокуратура жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы мен Елбасы атындағы Ұлттық қорғаныс университетінің тыңдаушылары, БАҚ және жастар ұйымдарының өкілдері, мемлекеттік қызметкерлер бар. Қатысушыларға Мемлекет басшысының «Ұлт жоспары. Бес институционалды реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам», «Қазақстан жолы: Мәңгілік Ел», «Рухани жаңғыру: болашаққа бастар жол» тақырыбы бойынша сертификаттар тапсырылды. Сондай-ақ, былтырғы жылы Ақтөбе, Атырау, Түркістан облыстарының және Қарағанды мен Екібастұз қалаларының тұрғындары үшін көшпелі семинар-тренингтер өткізілген [2].

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев және Үкімет қазіргі толқынға, жастарға үлкен үміт артады. Елбасының тапсырмасы бойынша өткен жылы республикада жастар саясатының мәселесі бойынша арнайы уәкілетті орган – ҚР дін істері және азаматтық қоғам министрлігі құрылды. Бұл уәкілетті органның қызметтік шеңбері өте кең: біліктілік деңгейі, білім алу, жастарды жұмыспен қамтамасыз ету, бос уақытты тиімді өткізуді ұйымдастыру, саламатты өмір салтын ұстану және рухани құндылықтарды қастерлеу, патриотизмді бекіту. Бүгінгі таңдағы Қазақстанның халық саны 18 миллионнан асқандығын және 4,2 миллион адам (немесе 23 пайыздан жоғары) жалпы алғанда – бұл 14 жас пен 29 жастар аралығындағы жастар екендігін ескерсек, бұл көрсеткіште ҚР ДИАҚМ-нің атқаратын жұмысы өте көп. Осы тұста жақсы нәтиже беретін жүйелі тәсіл өте маңызды.

Елбасының 2019 жылды «Жастар жылы» деп қана қоймай, оған анық бағыттар берді:

1. Жұмыспен қамту. Әлем тәжірибесінде өзін-өзі жұмыспен қамтып, кәсіпкерлікпен айналысу жеке адам үшін де және мемлекет үшін де өте маңызды. Бітіруші курстардағы 60 000 студентті тікелей бизнеске баулу керектігін алға тартты. Бұл дегеніміз әрбір бітіруші 3-ші түлек бизнеске бет бұрады деген сөз.

2. Дипломмен ауылға. Аталмыш бағдарлама 2009 жылдан бері қолға алынған. Жастар жылы аясында төленетін жәрдемақыны 100 АЕК көтеруі біріншіден жастарға үлкен жағдай, екіншіден ауылды көтерудің негізгі жолы.

3. Білімді маман. Студент жастарға 5 әлеуметтік бастама негізінде 20000 грант бөлініп және 2022 жылдың соңына дейін 75000 орындық жатақханамен қамтамасыз ету тапсырылған. Осы бағытта жұмыстар одан әрі жалғасатынын Елбасы нақтылап, білім беру орындарының сапасын арттыруды тапсырды. Ерікті студенттер үшін шәкіртақыға үстеме 30% қосуы жастар арасында еріктілікпен айналысудың өсуіне жол ашары сөзсіз. Сонымен қатар 100/200 принципі бойынша өңірлік оқу орындары жаңартылған білім беру бағдарламаларына көшуді тапсырды.

4. Жасыл Ел. "Жасыл қала - жасыл ауыл" бағдарламасы жүзеге асып студенттік құрылыс отрядтары көбейетін болды. Бұл жазғы уақытта студенттер біршама жұмыспен қамтылады деген сөз.

Қазақстанда мемлекет тарапынан жастарға жан-жақты қолдау көрсетіліп келеді. Елбасы жастарды ауыл шаруашылығын көтеруге белсене атсалысуға шақырды. Өйткені Қазақстанда бұл саланы дамытуға барлық мүмкіндік пен жағдай бар. Басқасын айтпағанның өзінде, егіндік және жайылым жер жеткілікті. Соның барлығын тиімді пайдаланып, заманауи ғылыми технологияларды енгізетін болса, Қазақстанның әлем халықтарын асырауға мүмкіндігі бар. Мәселен, білім саласында жас мамандарды ауылға тартуды көздейтін "Дипломмен ауылға"

бағдарламасы, шетелде білім алуға мүмкіндік беретін "Болашақ" халықаралық стипендиясы, "Серпін" бағдарламасы жүзеге асырылып келеді.

Жастарды жұмыспен қамту мәселесі елімізде басты назардағы мәселе екені белгілі. Осы проблеманы жою үшін елімізде «Дипломмен ауылға», «Бизнестің жол картасы», «Жұмыспен қамту-2020», «Әрбір отбасына «7-20-25» бағдарламасы аясында баспана алудың жаңа мүмкіндіктерін беру», «Жоғары білім алудың қолжетімділігі мен сапасын арттырып, студент жастардың жатақханадағы жағдайын жақсарту», т.б. бағдарламалар қолға алынып, еліміздің түкпір-түкпірінде жүзеге асырылып жатыр [3].

Елбасы өз сөзінде: «Сөзді тоқтатпай айта берсін деген ой келеді», – деп жастардың сөйлеген сөзіне ыстық ілтипатын білдіріп, жастар потенциалын білім саласы болсын, жеңіл өнеркәсіпте болсын, ғылымда болсын, жастардың өздері қалаған саласында жүзеге асыру үшін жастардың жалдамалы тұрғын үй мәселесін шешу қажеттігін айтты. Елбасының әрбір сөзі жастардың ғана емес, балапанынан үміт күткен әрбір ата-ананың, жалпы көпшіліктің көңілінен шықты. Мінберден сөйлеген бүркітші қыздың жүрекжарды сөзі әрбір жастың арманын оятып қана қоймай, әр жастың бала бүркіт арманы ұшуға өрге талпынып, қанатын қомдап-қомдап жіберді.

XXI ғ. жас адамы өзіне басым құндылықты ұстанымдарды, өмірде жүзеге асыруға көмектесетін трендтерді нақты анықтап, өзінің құндылықты планкасын, иерархиялық артықшылық сатысын құруға тиіс. Бұл жерде жас адам өзін социумның бір бөлігі ретінде сезінетін фактор маңызды рөл атқарады.

Батыстан енген алғашқы әлеуметтік трендтер субкультуралар институттары болды, негізінен көптеген музыкалық стильдер мен бағыттар анықталған.

Болашақта жастар ортасында жаңа сәнді ұғым пайда болды, ол "кулхантинг" - жастардың талғамы мен талғамына сай келетін жаңа, бірегей, креативті трендтер мен стильдерді анықтау болып табылады. Қазіргі заманғы кулхантерлер массада пайда болатын жаңа құбылыстардың, ағыстардың өсуін анықтайды, талдайды.

Әлеуметтік-экономикалық қайта құрулар басталғаннан бері қазақстандық жастардың алдында жаңа міндеттер тұрды, оларды шешу әрбір жас адамнан жеке түсіністікті және өз өмірінде ұстануды талап етеді.

"Тамаша, сапалы білім" тренді-қазақстандық қоғамның ұлттық жобасы. Білім - жоғары құндылық, жас ұрпақтың дүниетанымдық ұстанымдарының басымдылығы, бұл социумның мотивациялық және мәдени құрамдас бөлігі, адами капитал, қаржы және рухани дағдарысты жеңу жолы.

"Креативті, мобильді тұлға" тренді - Қазақстанның табысты, серпінді, инновациялық экономикасы жаңа құзыреттілік идеяларды генерациялауға және іске асыруға қабілетті, стандартты емес шешімдерді таба алатын және қабылдай алатын, адамның ішкі ресурстарын шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі іске асыруға, оларды өмірлік іске асыруға ниеті бар креативті, ұтқыр тұлғаларды тәрбиелеу негізінде құрылатын болады.

"Бәсекеге қабілетті, кәсіби тұлға" тренді - мемлекеттің стратегиялық міндеті. Бұл тренд табысқа жетуге бағытталған жаңа формациядағы адамдарды тәрбиелеуді көздейді. Нарықтық қатынастар жағдайында-белгілі бір саладағы кәсіпқой, жоғары бәсекеге қабілетті тұлға, қызметтің мақсатын нақты айқындайтын, нұсқаларды болжай алатын, неғұрлым ұтымды және адамгершілік жағынан ақталған жолды таңдай алатын, кәсіби және өмірлік мансаптың дамуына ықпал ететін нұсқаларды болжай алатын тұлға.

"Жоғары ақпараттық мәдениет" тренді - жаңа ақпараттық технологияларды меңгерудің заманауи деңгейі, адамның жүйелендіру, талдау, орасан зор ақпараттық базаны қайта өңдеу, XXI ғасырдың адамына қолжетімді, жеке және кәсіби өсу үшін моральдық-этикалық аспектіде мәліметтерін пайдалану.

"Нақты өмірлік стратегия" тренді-индивидтің дүниетанымдық бағдарларын құруда қажетті компоненттердің тұтас және көп аспектілі қалыптасуы, оған мыналар кіреді: негізгі бағдарлардың өмірлік мақсаттылығы, адамның белгілі бір өмірлік концепциясын құру, нақты құндылықтық бағдарлардың болуы, өмірлік коллизиялар мен қиындықтарды жеңуге

дайындық, уақытша сәтсіздіктерден сабақ алуға және бастамашылық көрсетуге ниет, нәтижелер мен т. б.

"Жоғары құзыреттілік" тренді: аталған трендтің мазмұнына мынадай аспектілер енгізілген: проблемалық-практикалық-әрбір адамның жағдайды барабар түсінуі, белгілі бір кәсіби салада мақсаттар, міндеттер, нормаларды қою және орындау; мағыналық мазмұндық-жеке тұлғаның өмірлік стратегиясын мазмұнды іске асыру қабілеті, жеке тұлғалық өсу үшін өзінің шексіз мүмкіндіктерін үздіксіз анықтауға деген ниеті; аксиологиялық - жеке және жалпы мәнді құндылықтар тұрғысынан өмірлік жағдайларды барабар бағалау қабілеті.

"Тұлғалық өсу" тренді-ішкі өзгерістер, өзін-өзі жетілдіру, жанжалдарды (сыртқы, ішкі) еңсеру процесі, логикалық аяқтауы жоқ тұлғалық әлеуетті анықтау, белгіленген міндеттерді іске асыру.

Мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігі басқа мемлекеттермен салыстырғанда оның мүмкіндігімен және қабілеттілігімен едәуір дәрежеде айқындалады: жастардың бойында өмір сүру стратегиясын өз бетінше жасауға, өзін-өзі жетілдіруге және өзін-өзі жетілдіруге прогрессивті, қоғамдық маңызы бар құндылықтар мен басым құндылық бағдарларын қалыптастыру.

Осыған байланысты қазіргі жастар саясатының басты міндеті жас ұрпақтың қоғам өміріне қатысу мүмкіндігін кеңейту және жастар әлеуетін Қазақстанды дамытуға бағыттау, оның бәсекеге қабілеттілігінің тиісті деңгейін қамтамасыз ету үшін жағдай жасау болуы тиіс. Қазіргі жастардың прагматизмі жастар жұмысына инновациялық көзқарасты талап етеді. Жастардың құндылықты ұстанымдарын мансаптық-тұтыну тұрғысынан өзіне және қоғамға шығармашылық-жасампаздық көзқарас тұрғысынан қайта бағдарлауды көздейтін әдістерді әзірлеу қажеттілігі бар.

Жастар өз болашағына ерекше қызығушылық танытуда. Жас ұрпақ өз мүмкіндіктеріне сенеді, болашақта қандай білім мен іскерліктер пайдалы бола алатынын анық біледі.

Қазақстанның қазіргі заманғы жастары тарих субъектісі болып табылады, қазақстандық қоғам оны ерекше түрдегі әлеуметтік құндылық ретінде ашты. Қазіргі Жастар өзгерістің ерекше және маңызды факторы, жаңа идеяларды тасымалдаушы. Осыған байланысты ХХІ ғасырдың талаптарына жауап беретін қазіргі заманғы мемлекеттік жастар саясаты қажет.

Қазақстанның жастар мемлекеттік саясатын қалыптастырудың жаңа философиясы қазіргі заман талабына сай келеді. Қазақстанның жастар мемлекеттік саясаты үшін мыналар басым болуға тиіс: жастардың қоғамдық маңызы бар әлеуметтік рөлдерді орындауға жеке қабілеттерін ашу; жастардың некелесуге, жастарды отбасылық өмірге, ана болуға даярлауға оң көзқарасын қалыптастыру; қазіргі жастардың интеллектуалдық, адамгершілік көңіл-күйіне әсер ететін жаңа бос уақыт практикасын дамыту.

Елбасының айтқан үш бағыты ұнады. Ол – шынымен шешілуі және мемлекеттің қадағалануы керек мәселелер.

Бірінші жоба - жастардың кәсіпкерлігі. Бұл бағдарлама аясында біз жас кәсіпкерлерге 3-4 жыл қолдау көрсетіп келдік. Бірақ бізде бір кедергі кездесе беретін. Кәсіпкерлік деген түсінікте ешқашан жастар деген сөз болмаған. Жассың ба, кәрісің бе, кәсіпкерлікте бәрі тең деген сана қалыптасып қалған. «Жас екен ғой, қолдау білдірейін» деген ниет кем де кем. Осы бағытта Елбасының бүгінгі ұсынып отырған ойы өте дұрыс. Егер аталған ұсыныс ары қарай қолдау тапса, жастар арасындағы кәсіпкерлік деңгейі шын мәнінде өседі.

Екінші мәселе – бизнес бастауларға бөлінетін қаражат көлемін екі есе арттыру. Осының арқасында таяу арада жас кәсіпкерлер ойында жүрген жобаларын жүзеге асыра алатын болады. Жастар жылы дегенде бір жыл ішінде бәрі шешіліп кетеді деп қарамауымыз керек. Бірақ жастарға арналған көптеген мүмкіндіктердің негізі осы жылы қалануы тиіс.

Келесі мәселе - ерікті студенттердің шәкіртақысын 30 пайызға көтеру. Бұрындары университетте белсенді болғаны үшін бірқатар жеңілдіктер, сабақтарына көмектер қарастырылатын. Қазір ол жоққа тән. Студенттердің барлығының жұмыс істегісі келеді, бірақ қоғамнан сондай жауап болмағаннан кейін атсалыспай жатады. Еріктілер қозғалысының дамымауының бір себебі осы, университет тарапынан қолдау таппау. Ал ерікті шәкіртақысын

көтеру арқылы Елбасы студенттерді тағы бір ынталандырып отыр. Тағы бір назар аударатын дүние, кезінде қабылданған «Дипломмен ауылға», «Жас маман», «Студенттік құрылыс отряды» сынды бағдарламаларды жаңартып, оларға жан бітіру. Шынымен аталған бағдарламаларға жаңа дем, жаңа бағыт, жаңа қолдау, жаңа көзқарас қажет. Себебі соңғы жылдары олардың тиімділігі азайған. Сондықтан Елбасы бастамасы бойынша штат құрылып, жұмыстар жасалса, жастардың уақытын демалыс уақытында тиімді пайдалануға көңіл бөлінсе, жастардың тәрбиесі мен тәжірибесінің артары сөзсіз.

Қорытып айтқанда, Нұрсұлтан Назарбаевтың «Тәуелсіздік дәуірі» кітабында жазылғандай егемендік алғаннан бергі жылдар ішінде Мемлекет басшысының сарабал саясатының арқасында қоғам дамуының барлық саласында түбегейлі өзгерістер жүзеге асырылды, соның ішінде «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясының қалыптасу барысында жастарды жаңа қазақстандық патриотизм рухында тірбиелеудің тиімді жүйесі мен құрылымы жасалып, іске қосылды [1].

Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласында айтылғандай, біз өз отанымыз – Қазақ елі мен оның байырғы халқы – қазақ халқын, басқа өркениетті елдермен салыстыра отырып, тарих толқынында үздіксіз дамып келе жатқан өркениет ретінде қарастыруымыз керек. «Бұл - тарихқа деген дұрыс ұстаным. Сол арқылы түп тамырымызды білуге, ұлттық тарихымызға терең үңіліп, оның түйінін шешуге мүмкіндік туады» - деген тұжырым Қазақстан тарихшыларына үлкен сенім, әрі міндет артады [4]. Елбасының мақаласы отандық тарихты дамытудың жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсетеді. Бұл туынды Елбасымыз айтып кеткендей, оның «Рухани жаңғыру» жалпыұлттық бағдарламасының тікелей жалғасы болып табылады. Сондықтан біз төл тарихын жетік білетін, бағалайтын және мақтан ететін өскелең ұрпақты ұлттық өркениетті рухта тәрбиелеуге белсене атсалысуға міндеттіміз.

Әбу Насыр әл-Фарабиден бір әмірші өз елінің болашағы туралы сұрағанда: «Сен алдымен жастарыңды көрсет, сонда мемлекетіңнің болашағын барлау қиынға соқпайды», – деген екен. Қай кезеңде де елдің ертеңі, мемлекеттің тірегі – жастар. Тәуелсіздіктің тұғырлы, мемлекет мәртебесінің биік болуы да – болашаққа бет бұрған жалынды жастардың қолында. Сондықтан да, жас буынға қолдау көрсету тек бір жылмен ғана шектелмейді. Жылдан-жылға жалғаса береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Н.Ә. Тәуелсіздік дәуірі.кітабы – Астана, 2017 ж.
 2. Жастар жылы – жаңа мүмкіндіктер кезеңі 08.02.2019 ж. <http://presidentlibrary.kz/kk/news/zhastar-zhyly-zhana-mumkindikter-kezeni> .
 3. Жастар – Қазақстанның он төрт жастан жиырма тоғыз жасқа дейінгі азаматтары. <https://sputniknews.kz/spravka/20190115/8915449/2019-jastar-jyly.html> .
 4. Мемлекет басшысының «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласы 21.11.2018ж.
 5. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан.
 6. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстандық жол-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауы. – Астана, 2014 жылғы 17 қаңтар.
 7. Тәуелсіздіктің 25 жылдығына арналған Жастардың республикалық форумы. - Астана, 2016 жылғы 14 қазан (<http://www.inform.kz>).
 8. О современной молодежи Казахстана. 2011жыл Алматы. <https://articlekz.com/article/8270> .
 9. Социально – экономические проблемы молодежи казахстане. 2018 жыл <http://startinfo.kz/buisness/sozialno-iv/> .
- "Қазақстан 2020: болашаққа жол" Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасы туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 27 ақпандағы № 191 қаулысы.